

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry pitää strategiaa rakenteeltaan selkeänä ja sisällöltään monipuolisena. Pidämme myös erittäin hyvänä asiana, että kulttuuriperintöstrategian tärkeimpinä arvoina nähdään ”kestävyys, moninaisuus ja yhdenvertaisuus” (sivulla 11) ja että strategiassa määritellään moninaisuutta (kulttuurinen ja kielellinen moninaisuus) suomalaisen yhteiskunnan perustaksi ja historialliseksi faktaksi (s. 14). Luonnon ja ilmastonmuutoksen on tärkeää olla strategiassa keskeisessä roolissa myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Ennakoimattomat kehityskulut kuten säiden ääri-ilmiöt, niukkuutta tuottava luonnonvarojen liikakäyttö ja yhteiskuntajärjestysten horjumisen lisäävät eriarvoisuuden uhkia. Niitä kaikilla toimialoilla on velvollisuus ja mahdollisuus yrittää torjua.

Suurimmat kriittiset huomiomme liittyvät tapaan, miten esimerkiksi käsitteitä, kuten moninaisuus/monimuotoisuus ja saavutettavuus/saatavuus, käytetään läpi strategian. Lisäksi koemme ongelmallisena, että termi esteettömyys puuttuu täysin strategiasta (paitsi sivulla 34, jossa esteettömyys liitetään mahdollisuuteen kokea aineistoja fyysisesti). Strategiaehdotuksessa digitaaliset aineistot ovat erittäin tärkeässä roolissa, mutta tekstissä ei ollenkaan viitata lakiin digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (taustalla EU:n saavutettavuusdirektiivi), joka velvoittaa käytännössä noudattamaan kansainvälisen WCAG-ohjeistuksen A- ja AA-tason kriteerejä saavutettavuuden toteuttamisessa.

Strategiassa termejä moninaisuus/monimuotoisuus käytetään vaihtoehtoisesti siten, että termejä ei määritellä tarkemmin. Luvussa ”Monimuotoinen kulttuuriperintömme” käy kuitenkin ilmi, että moninaisuudella/monimuotoisuudella tarkoitetaan erityisesti kulttuurisia ja kielellisiä yhteisöjä, jotka toisaalta liitetään ns. suomen vanhoihin kielellisiin/kulttuurisiin vähemmistöihin, toisaalta uudempaan muuttoliikkeeseen. Tässä määritelmässä jätetään muut aliedustetut ryhmät ja yhteisöt, kuten esim. vammaisten yhteisöt ja sateenkaariväestö, sekä heidän historiansa ja kulttuuriperintönsä täysin strategian ulkopuolelle.

Koemme tärkeänä, että strategia nojautuisi laajempaan ja inklusiivisempaan määritelmään moninaisuudesta ja että strategiassa myös huomioitaisiin, miten aliedustettujen yhteisöjen, kuten vammaisten yhteisöjen ja sateenkaariväestön, marginaalissa olevaa ja usein hiljennettyä kulttuuriperintöä konkreettisesti tulisi vaalia ja edistää. Olisi myös tärkeä nostaa esille, että moninaisuuden huomioiminen vaatii usein tietopohjan lisäämistä (esim. vammaisten henkilöiden, afrosuomalaisten ja sateenkaariväestön historiasta), lisäresursseja ulkopuolisten asiantuntijapalveluiden hankkimiseen sekä kulttuuriperintökäsitteiden kriittistä ja dekolonialisoivaa tarkastelua ja uudelleenarviointia. Moninaisuutta huomioivan kulttuuriperintöstrategian tulisi lisäksi korostaa moninaisuuden ja monikielisyyden huomioimista myös rekrytoinneissa, tehtävänasetteluissa ja kaikissa sisältöihin liittyvissä valinnoissa.

Myös termit saavutettavuus ja saatavuus näyttävät sekoittuvan toisiinsa strategiassa, mutta termejä ei selitetä. Puhutaan esim. ”kulttuuriperinnön saavutettavuudesta” huolehtimisesta (s. 21), ”saavutettavien palveluiden kehittämisestä” (s. 21) sekä siitä, että ”saatavuutta ja saavutettavuutta tulee vahvistaa siten, että ihmiset pääsevät ajasta ja paikasta riippumatta sen äärelle” (s. 28). Digitaalisia palveluita halutaan kehittää, jotta voidaan parantaa ”kulttuuriperintötiedon ja palveluiden saatavuutta” (s. 34). Strategiassa ei määritellä, mitä tarkoitetaan saavutettavuudella vs. saatavuudella, miten saavutettavuus ja esteettömyys liittyvät toisiinsa tai miten saavutettavia ja esteettömiä palveluita voidaan ja tulisi kehittää.

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta velvoittaa julkista sektoria ja osaa yksityisen ja kolmannen sektorin organisaatioista noudattamaan saavutettavuusvaatimuksia siten, että verkkosivut, viestintä sosiaalisessa mediassa ja mobiilisovellukset sisältöineen ovat saavutettavia eli sellaisia, että kuka tahansa voi niitä käyttää. Aluehallintovirasto valvoo saavutettavuusvaatimusten toteutumista. Suomessa käytetään digipalvelujen yhteydessä sekä esteettömyys- että saavutettavuuskäsitteitä, joilla viitataan tietoihin pyrkimyksiin tehdä teknisistä alustoista sellaisia, että kaikki voivat käyttää niitä, myös vammaiset ihmiset. On tärkeää, että uudessa kulttuuriperintöstrategiassa kiinnitetään huomioita verkkopalveluiden esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Myös YK:n vammaissopimuksessa on sovittu toimista yhdenvertaisen pääsyn järjestämiseksi esimerkiksi fyysiseen ympäristöön sekä tiedottamiseen ja viestintään. Näiden lisäksi tulee olla yhdenvertainen pääsy myös muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin niin kaupunki- kuin maaseutualueillakin.

Koemme tärkeänä, että strategiaan lisätään tarkempi käsitteiden määrittely sekä selkeitä suosituksia siihen, miten saavutettavia ja esteettömiä kulttuuriperintöpalveluita tulisi kehittää sekä miten kulttuuriperintökohteiden (myös kulttuuriympäristöön liittyvien) esteettömyyttä tulisi parantaa. Ehdotamme myös, että ymmärryksen varmistamiseksi sana esteettömyys lisätään kaikkiin kohtiin strategiassa, joissa puhutaan verkkopalveluista tai digitaalisista aineistoista ja niiden saavutettavuudesta.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Kulttuuriperintöstrategia ja sen arvopohja on organisaatiomme toimialan ja tehtävän näkökulmasta erittäin keskeinen. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta tarkasteltuna tavoitteet ja toimenpidelinjaukset on valittu hyvin ja ne edistävät osallisuutta.

Koemme kuitenkin tärkeänä, että toimenpidelinjauksissa tarkennetaan käsitteiden moninaisuus/monimuotoisuus ja saavutettavuus/saatavuus käyttöä, lisätään esteettömyyden käsitettä ja avataan digitaalisten palveluiden esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä lisätään, miten aliedustettujen ryhmien kulttuuriperinnön keruuta ja vaalimista tulee edistää. Kulttuuriperinnön toimijakentän kohdalla (luku 3.1) on tärkeä myös puhua esim. rekrytoinneista ja tiedon lisäämisestä aliedustettujen ryhmien kulttuuriperinnön huomioimiseksi. SKS:n ja SLS:n ja muiden arkistojen ohella voisi nimeltä mainita esim. Työväenarkiston, Saamelaisarkiston ja muut arkistot, jotka keräävät erityisesti aliedustettujen yhteisöjen aineistoja. Lisäksi tässä yhteydessä olisi aiheellista mainita museot ja erityisesti museolaisissa määritellyt valtakunnalliset vastuumuseot, joiden vastuulla on erilaisten aliedustettujen ryhmien kulttuuriperinnön keruutoiminta.

Kommenttinne lukuun 5.1

Osiassa ”Kaikkien oikeus...” (s. 26–27) nostetaan hienosti esiin, miten kulttuuriperintö kuuluu kaikille ja miten vähemmistöjen oikeutta omaan kulttuuriperintöön tulisi vahvistaa. Luvussa avataan myös aiheeseen liittyviä jännitteitä sekä kulttuuriseen omimiseen ja repatriaatioon liittyviä kysymyksiä.

Ehdotamme, että lisätään myös lause kulttuuriperinnön ja kulttuuriperintöpalveluiden saavutettavuuden edistämisestä. Koemme myös ongelmallisena, että vähemmistöt nähdään kulttuuriperintöalan toimijoiden ulkopuolisena kohteena, eikä esimerkiksi alalla toimivina kulttuuriperinnön asiantuntijoina. Toimenpidelinjauksina tulisi lisätä moninaisuuden huomioimista rekrytointipolitiikassa, esimerkiksi näin: ”Jotta kulttuuriperintöorganisaatiot, myös työpaikkana, edustaisivat yhteiskunnan moninaisuutta, niiden on noudatettava tietoista linjaa ja positiivista erityiskohtelua rekrytoinneissaan, sekä tarpeen mukaan tarjottava työmentorointia ryhmille, jotka ovat aliedustettuina”. Lisäksi kohtaan ”Kulttuuriperintöalan toimijoiden yhdenvertaisuusosaamista vahvistetaan” (s. 27) tulisi lisätä asiantuntijoiden tietopohjan vahvistamista koskien aliedustettujen ryhmien historiaa ja kulttuuriperintöä (esim. vammaisten henkilöiden, afrosuomalaisten ja sateenkaariväestön).

Osiassa ”Tallennettu ja suojeltu...” (s. 28) on mukavasti korostettu moninaisuuden merkitystä kulttuuriperintötyössä, erityisesti koskien nykydokumentointia.

Ehdotamme, että tähän kohtaan lisätään myös kohta vanhojen aineistojen uudelleentulkittamisen sekä uusien asiansanojen valintojen tärkeydestä intersektionaalisesta näkökulmasta. Lisäksi tulisi avata, että kulttuuriperintöyhteisöjen tulisi aktiivisesti kerätä myös vanhempaa aliedustettujen ryhmien kulttuuriperintöä. Tässä luvussa tulisi myös tarkemmin määritellä saavutettavuus-/saatavuus-termien käyttöä sekä lisätä saavutettavuus-/esteettömyys-termit digitaalisten aineistojen toimenpidelinjauksen yhteyteen.

Osiossa ”Kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys...” (s. 29–30) tulisi välttää me ja ne -jakoa ja siksi puhua kaksisuuntaisesta kohtaamisesta.

Ehdotamme siksi, että lisätään sanat ”kaksisuuntainen” ja ”kulttuurien välinen vuoropuhelu” seuraavasti: ”Kulttuuriperinnöllä voi olla rooli esimerkiksi KAKSISUUNTAISESSA kotoutumisessa JA KULTTUURIENVÄLISESSÄ VUOROPUHELUSSA.” (s. 29) Seuraavassa kohdassa tulisi myös antaa esimerkkejä, minkälaisista osallistumisen esteistä puhutaan, sekä lisätä sana esteetön tai saavutettava digitaalisiin välineisiin: ”Osallistumista kulttuuriperintöön voidaan aktiivisesti tukea poistamalla osallistumisen esteitä ja herättämällä kiinnostusta kulttuuriperintöä kohtaan. Saavutettavasti/esteettömästi toteutetut ...Digitaaliset välineet avaavat mahdollisuuksia osallistumisen tapojen monimuotoistumiselle.” (s. 29)

Kommenttinne lukuun 5.2

Osioon ”Kulttuuriympäristöjä käytetään...” tulisi lisätä osio esteettömyyden ja saavutettavuuden parantamisesta niihin kohtiin, joissa puhutaan olemassa olevan rakennuskannan korjaamisesta (s. 32) sekä hoidetuista ja maastoon merkityistä arkeologista kohteista (s. 33). Näitä kohtia olisi hyvä myös lisätä Toimenpidelinjauksiin.

Osioon ”Kulttuuriperintöalan toimijat...” tulisi lisätä lause digitaalisten palveluiden saavutettavuudesta ja esteettömyydestä. Viimeinen lause, joka päättyy ”esteettömyyden näkökulmasta mahdollisuus kokea ja päästä tutustumaan kulttuuriperintöön fyysisesti” (s. 34) on hieman epämääräinen ja on tarkennettava. Kysymys on kai se, että esteettömien digitaalisten palveluiden lisäksi on tarjottava esteetöntä pääsyä fyysisten aineistojen äärelle ja saavutettavia ratkaisuja niihin tutustumiseen.

Kommenttinne lukuun 5.3

Osioon ”Sivistys, osaaminen...” tulisi lisätä moninaisuutta kulttuuriperintöön liittyen esim. seuraavasti: ”MONINAISEN JA MONIÄÄNISEN kulttuuriperinnön vahvistaminen nuoremmassa on keskeinen tekijä...” (s. 37, kappale 3) sekä ”Kulttuuriperintökasvatuksessa MONINAISTA kulttuuriperintöä tarkastellaan...” (s. 38, kappale 2). Lisäksi tulisi lisätä sana ”kaksisuuntainen” kotoutumisen yhteyteen sekä ”kulttuurienvälistä vuorovaikutusta” seuraavasti: ”Kulttuuriperinnön harrastaminen ja siihen liittyvä vapaaehtoistyö vahvistavat kulttuuri- ja paikallisidentiteettien muodostumista, KAKSISUUNTAISTA kotoutumista, KULTTUURIENVÄLISTÄ VUOROPUHELUA sekä sosiaalista yhteenkuuluvuutta” (s. 37, viimeinen lause) sekä ”Se mahdollistaa osaltaan kulttuuriperintötiedon, taitojen ja osaamisen siirtämisen sekä kulttuuri- ja paikallisidentiteetin muodostumisen ja KAKSISUUNTAISEN kotoutumisen.” Osion toimenpide-ehdotuksiin tulisi myös lisätä moninaisuutta esim. seuraavasti: ”Opetushenkilöstön KULTTUURIPERINNÖN MONINAISUUDEN TUNTEMUSTA JA pedagogista osaamista kulttuuriperintökasvatuksessa kehitetään. Kulttuuriperintösisältöjen ja oppimateriaalien MONINAISUUTTA, yhteentoimivuutta ja käytettävyyttä kehitetään.” (s. 38)

Osioon ”Kulttuuriperintöalan ammattilaisten...” tulisi lisätä sana ”moninaisuus” ainakin seuraavan kohtaan: ”Historian sekä kulttuuriperinnön kerrostuneisuuden, MONINAISUUDEN ja erityispiirteiden tunteminen on tunnistettava osaksi kaikkien alojen koulutussisältöjä ja ammatti-identiteettejä” (s. 39). Saavutettavuuden kysymysten tuntemusta olisi myös lisättävä esim. tähän: ”Toisaalta myös perinteisten kädentaitojen, esimerkiksi restaurointiosaamisen, jatkuvuudesta tulee huolehtia, KUTEN MYÖS KYVYSTÄ HUOMIOIDA SAAVUTETTAVUUTTA JA ESTEETTÖMYYYTÄ KULTTUURIPERINTÖPALVELUIDEN KEHITTÄMISESSÄ.” (s. 39, kappale 1)

Osioon ”Kulttuuriperinnön tutkimus...” tulisi lisätä moninaisuutta esim. seuraavaan kohtaan: ”Kulttuuriperintöä hyödyntävä tutkittu, avoin, YHTEISKUNNAN MONINAISUUTTA HUOMIOIVA ja luotettava tieto toimii vastavoimana disinformaatiolle ja kybervaikuttamiselle” (s. 40). Tässä tutkimuskontekstista olisi myös hyvä lisätä lause kriittisen kulttuuriperintötutkimuksen merkityksestä, joka auttaa meitä lähestymään kulttuuriperintötietoa intersektionaalisesti ja dekolonialisoivasti sekä käsittelemään vaikeita kysymyksiä. Kriittistä kulttuuriperintötutkimusta (critical heritage studies) voisi lisätä myös toimenpidelinjauksiin seuraavasti: ”Kulttuuriperinnön perustutkimuksen resurssit turvataan ja soveltavan tutkimuksen edellytyksiä tuetaan. Tutkimuksen monitieteisyyteen ja kansainvälisyyteen SEKÄ KRIITTISEEN KULTTUURIPERINTÖTUTKIMUKSEEN panostetaan.” (s. 40)

Osioon ”Kulttuuriperintötieto on kattavaa...” tulisi lisätä lause digitaalisten aineistojen esteettömyyden varmistamisesta. Tähän olisi myös hyvä lisätä lause moninaisuutta huomioivan asiansanoituksen merkityksestä. Jotta olemassa olevat aineistot olisivat löydettävissä, on varmistettava, että tekoäly tunnistaa intersektionaalisia ja moninaisia näkökulmia. Moninaisuutta tulisi myös huomioida aktiivisesti, kun valitaan aineistoja digitalisoitaviksi. Toimenpidelinjauksiin tulisi lisätä moninaisuutta seuraavasti: ”Kulttuuriperintöalan toimijoiden mahdollisuuksia digitointiin vahvistetaan. VARMISTETAAN, ETTÄ MYÖS VÄHEMMISTÖRYHMIEN KULTTUURIPERINTÖÄ DIGITOIDAAN” (s. 41).

Kommenttinne lukuun 5.4

Osioon ”Kulttuuriperintö tunnistetaan” tulisi lisätä saavutettavuutta seuraavasti: ”Esimerkiksi kulttuuriympäristön hoitoon, kunnossapitoon, SAAVUTETTAVUUTEEN ja kehittämiseen sijoitettavat voimavarat tai museoiden ja kulttuuriperintökohteiden toimintaedellytyksistä JA SAAVUTETTAVUUDESTA huolehtiminen ovat välttämättömiä investointeja pääoman arvon säilyttämiseksi ja sen tuottavuuden kehittämiseksi” (s. 43). Lisäksi suositellaan, että lisätään myös saavutettavuutta toimenpidelinjauksiin seuraavalla tavalla: ”Kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöihin pohjautuvaa kestävää JA SAAVUTETTAVAA matkailua edistetään”.

Osioon ”Kulttuuriperinnön kunnianhimoisen...” tulisi lisätä saavutettavuutta/esteettömyyttä seuraavasti: ”Hyvin hoidettu, SAAVUTETTAVA ja mielenkiintoinen kulttuuriperintö on yrityksen maineen ja kilpailukyvyn kannalta merkittävä positiivinen voimavara.” Lisäksi toimenpidelinjauksiin voisi lisätä saavutettavuutta seuraavasti: ”Julkisin varoin turvataan yhteisesti arvokkaaksi koetun kulttuuriperinnön suojelun ja säilyttämisen edellytykset SEKÄ SEN SAAVUTETTAVUUS.” (s. 45)

Osioon ”Kulttuuriperintö on yhä merkittävämpi voimavara...” tulisi lisätä saavutettavuutta/esteettömyyttä seuraavasti: ”Yhteistyössä taiteilijoiden ja heitä edustavien järjestöjen kanssa on mahdollista edelleen kehittää ESTEETTÖMIÄ järjestelmiä, jotka lisäävät taiteen SAAVUTETTAVUUTTA JA saatavuutta kaikille käyttäjille ja samalla turvaavat tekijöille asianmukaiset korvaukset teosten käytöstä.” (s. 46)

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Luku strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista on kattava ja monipuolinen. Siihen voisi vielä lisätä sen, että moninaisuutta huomioivalla ja kriittisellä kulttuuriperintökasvatuksella voidaan vahvistaa kuuluvuuden tunnetta, vähentää eriarvoistumista ja edistää aktiivista kansalaisuutta. Tärkeää tässä luvussa, kuten kaikissa muissakin luvuissa, olisi myös muistuttaa digitoinnin ja digitaalisten palveluiden esteettömyydestä sekä digitaalisten aineistojen moninaisuudesta sekä moninaisuutta huomioivista asiasanoituksista.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

-

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Kyllä, tämä on erittäin tärkeä, erityisesti aliedustettujen ryhmien kulttuuriperintöön tulisi panostaa erityisen paljon, kuten myös digitaalisten aineistojen saavutettavuuteen ja esteettömään käyttöön.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Koemme tärkeänä, että osallistumiseen budjetoidaan riittävästi, jotta osallisuuteen liittyvät esteet voisi, ellei kokonaan poistaa, niin ainakin minimoida – esim. mahdollisten kyselyjen ja alustojen tulisi olla esteettömiä ja monikielisiä, kuulemistilaisuudet tulisi järjestää eri kielillä ja tulkata esim. viittomakielelle. Olisi myös hyvä miettiä, miten kulttuuriperinnöstä puhutaan mahdollisimman selkokielisesti – vaikka kulttuuriperintö on osa kaikkien arkea eri tavoin, sana ”kulttuuriperintö” on vieras monelle.

Lisäksi olisi tärkeää, että erilaisten yhteisöjen lisäksi kuullaan myös asiantuntijoita, jotka ovat tutkineet esim. aliedustettujen ryhmien (kuten romanien, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, viittomakielisten ja vammaisten yhteisöjen) historiaa ja kulttuuriperintöä. Tutkitun tiedon pohjalta tulisi lähestyä arkistoja ja museoita ja laatia suunnitelma sille, miten niissä olevia hiljaisuuksia ja aukkoja voidaan purkaa. Tämä koskee niin aineiston puuttumista kuin vanhoihin normeihin perustuvaa asiasanoitusta.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Kulttuurin ja kulttuuriperinnön yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen erikoistuneena asiantuntijaorganisaationa olemme mielellämme kommentoimassa ja kuultavina strategian

toimeenpanon toteutuksen suunnittelussa. Voimme myös tarjota viestintätukea strategian jalkauttamiseksi.

Paqvalen Rita
Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta - Rita Paqvalén/ Kulttuuria kaikille -
palvelu